

RIIGIKOHUS

ÜLDKOGU

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-17-13
Otsuse kuupäev	21. jaanuar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Peeter Jerofejev, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg, Hannes Kiris, Lea Kivi, Indrek Koolmeister, Ants Kull, Villu Kõve, Lea Laarmaa, Jaak Luik, Ivo Pilving, Jüri Põld, Harri Salmann ja Tambet Tampuu
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 35 000 krooni
Menetluse alus	Pärnu Maakohtu 24. aprilli 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-10-39828
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Jätta Pärnu Maakohtu taotlus rahuldamata.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. BEAMEST OÜ (hageja) esitas 18. augustil 2010 Pärnu Maakohtule hagiavalduse osaühingu DeRossi (kostja) vastu võla ja viivise nõudes, paludes mõista kostjalt põhinõudena välja 336 380 krooni (21 498 eurot 60 senti) ja kõrvalnõudena 7044 krooni (450 eurot 19 senti). Hageja tegi kostjale alltöövõtulepingu alusel ehitustöid, mille eest kostja keeldus osaliselt tasumast. Hageja tasus 16. augustil 2010 hagiavalduselt hinnaga 336 380 krooni sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel riigilõivu 35 000 krooni (2236 eurot 91 senti).

2. Pooled esitasid 6. veebruaril 2013 Pärnu Maakohtule hageja ja kostja vahel sõlmitud kompromissilepingu, mille palusid kinnitada ja tsiviilasja menetluse lõpetada. Kompromissilepingu tekstis esitas hageja taotluse tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks hagiavalduse esitamise ajal kehtinud RLS § 56 (taotluses ekslikult § 57) lõige 1 ja lisa 1 osas, milles need kohustasid hagejat tasuma hagiavalduselt hinnaga 336 380 krooni riigilõivu 35 000 krooni, ja määrata põhiseaduspäraseks riigilõivuks alates 1. juulist 2012 sama nõudesumma puhul avalduse e-toimiku väliselt esitamisel kehtiv riigilõivu määr 750 eurot. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel tagastatakse menetluse lõpetamisel kompromissi sõlmimise tõttu pool tasutud riigilõivust, st põhiseaduspärase lõivu korral 375 eurot. Kuna hageja tasus lõivuna 2236 eurot 90 senti (tegelikult 2236 eurot 91 senti), palus ta kokku tagastada 1861 eurot 90 senti.

3. Pärnu Maakohus kinnitas 24. aprilli 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-39828 hageja ja kostja sõlmitud kompromissi ja lõpetas tsiviilasja menetluse. Samal päeval, s.o 24. aprillil 2013 tehtud teise määrusega tsiviilasjas nr 2-10-39828 rahuldas Pärnu Maakohus osaliselt hageja riigilõivu tagastamise taotluse ja tunnistas RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 35 000 krooni, põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata. Maakohus määras hagilt tasutavaks riigilõivuks 900 eurot ja tagastas 1786 eurot 91 senti hagiavalduse esitamisel tasutud riigilõivust. Pärnu Maakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 24. aprillil 2013.

4. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium andis 21. juuni 2013. aasta määrusega Pärnu Maakohtu 24. aprilli 2013. aasta määrusega algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-17-13 põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 3 lõike 3 alusel lahendamiseks Riigikohtu üldkogule. Selles põhiseaduslikkuse järelevalve asjas vaidlustatud riigilõivumäär on väiksem kui varem tsiviilkolleegiumis põhiseaduspäraseks peetud riigilõivumäär ja seetõttu pidas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium vajalikuks asja lahendamist Riigikohtu üldkogus.

5. Kolleegiumi määruse kohaselt kehtisid riigilõivud 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 põhimõtteliselt samas määras, sõltumata vääringust, milles need esitati. Seega on riigilõivuseaduse erinevate redaktsioonide lõivumäärad võrreldavad. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 11. aprilli 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-31-12 põhiseadusega vastuolus olevaks praegu vaidlustatud riigilõivumäärast oluliselt suurema määra 3195 eurot 58 senti (ca 50 000 krooni), mis kehtis 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012. See on väikseim seni Riigikohtus põhiseaduse vastaseks tunnistatud riigilõivumäär. Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis 19. detsembril 2012 asjas nr 3-2-1-163-12 tehtud määruse punktis 13, et põhiseadusega pole vastuolus apellatsioonkaebuse esitamise ajal (26. märts 2012) kehtinud RLS § 57 lõiked 1 ja 22 ning lisa 1 osas, millest tulenevalt tuli apellatsioonkaebuselt hinnaga üle 22 369 euro 7 senti kuni 25 564 eurot 65 senti (ca 350 000 kuni 400 000 krooni) tasuda riigilõivu 2556 eurot 46 senti (ca 40 000 krooni).

MAAKOHTU MÄÄRUS

6. Maakohus leidis, et hagejal on tänu kohtu kinnitatud kompromissi sõlmimisele õigus saada tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 2 punkti 1 alusel tagasi pool menetluses tasutud riigilõivust. Tuginedes TsMS § 150 lõike 1 punktile 1 ning lõikele 4 ja RLS § 15 lõike 1 punktile 1 ning Riigikohtu praktikale, on hagejal õigus taotleda hagiavalduse esitamisel enamtasutud riigilõivu tagastamist. Kohtusse pöördumise õigust võib riivata ka juba tasutud riigilõiv.

7. Pärnu Maakohus lähtus tasutud riigilõivu põhiseadusvastasust tuvastades Riigikohtu riigilõive puudutavast praktikast. Juurdepääs õigusemõistmisele peab olema tegelikult tagatud, kuid asjassepuutuvas määras riigilõiv piirab kohtusse pöördumise õigust ebaproportsionaalselt. 35 000 kroonine riigilõiv ei ole vajalik abinõu menetlusökoonomia ega õigusemõistmise kulude kandmise osalemise eesmärkide saavutamiseks. Tuginedes 2010. aasta andmetele, leidis kohus, et vaidlustatud riigilõiv ületas eeldatavat tsiviilasja menetlemise keskmist kulu maakohtus üle seitsme korra. Ka oluliselt väiksem riigilõiv kataks tõenäoliselt praeguseks veidi tõusnud õigusemõistmise kulud, kuid oleks kohtusse pöörduda soovivale isikule vähem koormav. Riigikohus on 7. mail 2012 asjas nr 3-4-1-7-12 tehtud otsuse punktis 47 märkinud, et Riigikogu menetluses olnud riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõus (206 SE, XII Riigikogu koosseis) peeti võimalikuks saavutada menetlusökoonomia ka väiksemate riigilõivudega. Alates 1. juulist 2012 kehtiva, mainitud

seadusemuudatusega jõustatud RLS lisa 1 kohaselt tuleks 336 380 krooni (21 498 euro 60 senti) suuruselt hagilt tasuda lõivu 750 või 900 eurot, st ligi 2,5 korda vähem kui tasus hageja.

8. Maakohus lähtus põhiseaduspärase riigilõivu määramisel alates 1. juulist 2012 kehtivast riigilõivuseaduse redaktsioonist ja määras hagilt tasuda tulevaks põhiseaduspäraseks riigilõivuks 900 eurot. Kuna hageja ei esitanud hagiavaldust e-toimiku vahendusel, tuleb kohaldada riigilõivu täismäära. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 2236 eurot 91 senti (35 000 krooni). Seega tuli talle tagastada TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 alusel põhiseadusvastasuse tõttu enam tasutud riigilõiv 1336 eurot 91 senti ja TsMS § 150 lõike 2 punkti 1 alusel kompromissi sõlmimise tõttu 450 eurot, st kokku 1786 eurot 91 senti.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

9. Riigikogu arvamuse on esitanud põhiseaduskomisjon, kes leiab, et RLS § 56 lõige 1 ja lisa 1, mis näevad ette kohustuse tasuda vaidlustatud määras lõivu, on põhiseadusega vastuolus.

10. Hageja arvab, et praeguses asjas asjassepuutuvad RLS § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 35 000 krooni.

11. Kostja kohaldamata jäetud sätete põhiseaduspärasuse kohta seisukohta ei võtnud, kuna nende põhiseaduspärasus või -vastasus ei mõjuta kostja õigusi.

12. Õiguskantsleri hinnangul on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted vastuolus PS § 15 lõike 1 esimese lause ja §-ga 11.

13. Riigikohus on leidnud, et riigilõivu tasunud menetlusosalisel on TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ning lõigete 4 ja 6 alusel õigus nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lõike 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni. Hageja tõstatas küsimuse hagiavalduselt nõutava riigilõivu põhiseaduspärasusest maakohtus koos kompromissilepingu kavandi esitamisega, s.o enne tsiviilasjas lõpplahendi tegemist. TsMS § 430 lõike 1 järgi võivad pooled menetluse kuni hagi kohta tehtud lahendi jõustumiseni lõpetada kompromissiga ja kui kohus kinnitab määrusega kompromissi, lõpetab see ühtlasi asja menetluse. Seega oli Pärnu Maakohtul TsMS § 150 lõike 2 punkti 1 alusel õigus lahendada hageja taotlus tagastada enammakstud riigilõiv.

14. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooni alusel samalt nõudesummalt tasutava lõivuga, on asjassepuutuva, 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivu määra vahe ca 2,5-kordne, võrreldes enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsiooniga, ca kahekordne. Asjassepuutuv riigilõivu määr ületab eeldatavat (2010. aasta seisuga, st praegu võib see kulu olla mõnevõrra suurem) asja menetlemise kulu maakohtus seega üle seitsme korra. Praeguses asjas nõutavast riigilõivust veidi suurema – 3195 euro 58 senti suuruse – riigilõivu määra põhiseaduspärasust hinnates märkis Riigikohus, et see summa ei ole menetlusökoonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. aprilli 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-31-12, punktid 22–24). Riigikohus viitas samas, et on korduvalt leidnud, et riigilõivud, mis kehtisid kuni 31. detsembrini 2008, tagasid samuti menetlusökoonoomia eesmärgi, kuid koormasid seejuures PS § 15 lõikes 1 sisalduvat kohtusse pöördumise õigust (ja PS § 24 lõikes 5 sisalduvat edasikaebeõigust) kasutavaid isikuid vähem. Seetõttu langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs hagilt riigilõivuna 35 000 krooni nõudmise põhiseadusvastasuse kohta.

15. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased.

16. Asjassepuutuva riigilõivu määraga riivatakse PS § 15 lõikest 1 tulenevat põhiõigust tõhusale õiguskaitsele. Riigilõivud muudavad kohtud isikutele vähem ligipääsetavateks ning kitsendavad seega võimalust oma õigusi kohtus kaitsta.

17. PS § 113 järgi sätestab riiklikud lõivud seadus. RLS § 2 kohaselt on riigilõiv seaduses sätestatud juhul ja määras tasutav summa lõivustatud toimingu tegemise eest. RLS § 4 lõige 1 sätestab riigilõivu kulupõhimõtte, mille kohaselt selle määr kehtestatakse lähtuvalt toimingu tegemisega kaasnevatest kuludest. Riigilõivud on kehtestatud põhiseadusliku õigusväärtuse – menetlusökoonomia – tagamiseks. Selle õiguse mõningane kitsendamine on õiguskindluse ja kohtusüsteemi ülekoormuse vältimiseks vajalik. Riigilõiv peab tagama, et isik kaaluks enne kohtusse pöördumist põhjalikult ressursimahuka kohtumenetluse alustamist. Samuti on riigilõivu eesmärgiks hüvitada tsiviilasjades riigi tehtavad kulutused kohtupidamisele. Tsiviilkohtumenetluse eesmärk ei ole tagada võimalikult rohkelt hagidega pöördumist tsiviilkohtusse, vaid tagada lünkadeta hagiõigus isiku oluliste õiguste kaitseks. Seda võib ühtlasi pidada kattuvaks avalikkuse huviga.

18. Hagi lõivustamist, et vältida põhjendamatute kaebuste kohus menetlemist, võib pidada tsiviilkohtumenetluses menetlusökoonomia printsiibi tagamise seisukohalt vältimatuks meetmeks. Selle eesmärgi saavutamiseks ei ole olemas lõivustamisega võrreldavaid ja sama tulemuslikke muid meetmeid.

19. Lõivumäära sõltuvusse seadmine hagi hinnast aitab tagada, et nõutav summa rajaneb kahju adekvaatsel ja läbimõeldud arvestusel. RLS lisas 1 sätestatud riigilõivumääradega sooviti tsiviilasjade lahendamine muuta võimalikult kulupõhiseks. Põhjendatud on jätta tsiviilvaidlustega seotud kulud kohtuasja poolte, mitte maksumaksja kanda.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

20. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“ lõige 1:

„Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

21. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)“ (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
300 000	[---]
350 000	35 000

ÜLDKOGU SEISUKOHT

22. Kõigepealt leiab üldkogu asjassepuutuvad sätted, riivatud põhiõiguse ja riive eesmärgid (I) ning hindab seejärel riive proportsionaalsust (II).

I

23. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (PSJKS § 14 lõige 2).

24. Pärnu Maakohus tunnistas vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata 24. aprilli 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-39828, vaadates läbi ja rahuldades

hageja 6. veebruari 2013. aasta taotluse tagastada hagiavalduselt enamtasutud riigilõiv ning tunnistada kohaldatud riigilõivumäär põhiseadusvastaseks. Hageja oli esitanud 18. augustil 2010 Pärnu Maakohtule hagiavalduse ja tasunud hagi hinnalt 336 380 krooni (21 498 eurot 60 senti) riigilõivu 35 000 krooni (2236 eurot 91 senti). Pärnu Maakohus lõpetas tsiviilasja nr 2-10-39828 menetluse 24. aprilli 2013. aasta määrusega, millega kinnitas hageja ja kostja sõlmitud kompromissi.

25. Üldkogu leiab, et hageja taotluse lahendamisel Pärnu Maakohtus olid RLS § 56 lõige 1 ja lisa 1 alates 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis asjassepuutuvad sätted osas, mis nägid ette, et hagiavalduselt hagi hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni tuli tasuda riigilõivu 35 000 krooni. Maakohus, lahendades hageja taotlust, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152 lõige 1). Enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse lahendamisel oleks maakohus pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduse vastasuse korral tegema taotluse kohta teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

26. Põhiõiguse riive on selle kaitseala iga ebasoodus mõjutamine (vt alates Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 6. märtsi 2002. aasta otsusest asjas nr 3-4-1-1-02, punkt 12).

27. Hagilt riigilõivu tasumise kohustus ja riigilõivu määr riivavad esmajoones PS § 15 lõike 1 esimeses lauses sätestatud igaühe põhiõigust kohtusse pöörduda (Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 22.1) ehk põhiõigust, mis peab tagama õiguste lünkadeta kohtuliku kaitse (Riigikohtu üldkogu 22. detsembri 2000. aasta määrus asjas nr 3-3-1-38-00, punkt 15).

28. PS § 15 lõike 1 esimeses lauses sätestatud põhiõiguse piiramise õigustusena saab arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi (Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008. aasta otsus asjas nr 3-1-1-88-07, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika).

29. RLS § 4 lõige 1 sätestab riigilõivu kulupõhimõtte, mille kohaselt kehtestatakse riigilõivu määr lähtuvalt toimingute tegemisega kaasnevatest kuludest. Riigikohtu üldkogu leidis 12. aprilli 2011. aasta otsuses asjas nr 3-2-1-62-10 (punkt 44), et tsiviilkohtumenetluses on riigilõivu esmaseks eesmärgiks tagada, et toiminguosaline hüvitaks riigi tehtava avalik-õigusliku toimingute kulutused kas täielikult või osaliselt.

30. RLS § 4 lõike 2 kohaselt võib toimingute eesmärgist, sellest saadavast hüvest ja kaalukast avalikust huvist, eelkõige sotsiaal- ja majanduspoliitilistest kaalutlustest lähtuvalt riigilõivumäära kehtestada kulupõhimõttest erinevalt. Riigikohtu üldkogu on samuti leidnud, et riigilõivu eesmärk on ka põhjendamatute ja pahatahtlike kaebuste esitamise vältimine ehk menetlusökonoomia (vt üldkogu otsuse asjas nr 3-2-1-62-10 punktid 44 ja 45).

31. Seega on Riigikohus pidanud menetlusökonoomiat ja menetlusosaliste osavõttu õigusemõistmise kulude kandmisest tsiviilkohtumenetluses hagimenetluse riigilõivude legitiimseteks eesmärkideks. Üldkogu jääb selle seisukoha juurde. Järgnevalt kontrollib üldkogu riigilõivumäära 35 000 krooni proportsionaalsust neil eesmärkidel.

II

32. Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollib kohus järjestikku kolmel astmel – kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust (vt lähemalt Riigikohtu 6. märtsi 2002. aasta otsus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-1-02, punkt 15).

33. Sobiv on abinõu, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist, ja sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi

saavutamist. Vaidlusalune riigilõiv on kahtlusteta sobiv abinõu menetlusökonoomia eesmärgi saavutamiseks. Hagiavalduselt nõudesummaga 336 380 krooni (s.o RLS lisa 1 tabeli tsiviilasja hinna vahemik üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni) riigilõivu 35 000 krooni tasumise nõue võis muu hulgas ära hoida põhjendamatute ja pahatahtlike hagide esitamist. Piirates kohtusse pöördumise õigust, väheneb eelduslikult kohtutele esitatavate kaebuste hulk ja tõuseb kohtusüsteemi võimekus sisse tulnud tsiviilasju kiiremini lahendada. Lisaks kattis sellises suuruses riigilõiv eeldatavalt keskmise õigusemõistmise kulu maakohtus aastatel 2010–2012 (vrd Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 26.2 õigusemõistmise kulu kohta maakohtus 2010. aastal) ja on seega sobiv abinõu ka menetlusosaliste õigusemõistmise kulude kandmisest osavõtu eesmärgil.

34. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Vaidlustatud lõivumäär on menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmisest osavõtu eesmärgi saavutamiseks vajalik abinõu. Mida suurem on riigilõivu määr, seda suurema tõenäosusega esineb alternatiivne abinõu, mis aitab legitiimset eesmärki sama tõhusalt saavutada, kuid mis koormaks seejuures isikut vähem. Sellest tulenevalt ei ole üldkogu hinnangul 35 000 krooni suuruse riigilõivu korral enam üheselt ilmne, et tegemist on riigilõivuga, mis oleks ainuüksi oma suuruse tõttu ebavajalik abinõu menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmise osavõtu eesmärgi saavutamiseks. Seda eriti võrrelduna varasemates asjades kontrollitud tsiviilkohtumenetluse riigilõivumääradega, mis olid märgatavalt suuremad kui praeguses asjas (vt otsuse punkt 35, mille kohaselt on Riigikohus tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevateks *ca* 50 000 krooni kuni 1 154 783 krooni 23 sendi suurused riigilõivumäärad). Kuna pole üheselt ilmne, et esineb teine sama efektiivne meede, mis koormaks küll isikut vähem, kuid aitaks riigilõivu legitiimseid eesmarke sama tõhusalt saavutada, saab 35 000 krooni suurust riigilõivu pidada vajalikuks abinõuks.

35. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärkide tähtsust. Riigikohus on varem tegelenud 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 kehtinud äärmiselt suurte riigilõivude põhiseaduslikkuse järelevalvega. Nt üldkogu asjas nr 3-2-1-62-10 oli vaidlustatud 945 000 krooni suuruse riigilõivu ja asjas nr 3-2-1-67-11 oli vaidlustatud 220 000 krooni suuruse riigilõivu põhiseaduspärasus, põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi asjas nr 3-4-1-17-11 oli vaidlustatud 73 804 euro 10 sendi (1 154 783 krooni 23 sendi) suuruse riigilõivu, asjas nr 3-4-1-15-13 oli vaidlustatud 85 000 krooni suuruse riigilõivu ja asjas nr 3-4-1-31-12 oli vaidlustatud 3195 euro 58 sendi (*ca* 50 000 krooni) suuruse riigilõivu põhiseaduspärasus.

36. Tsiviilasjade riigilõivude väga suured määrad on õigustanud nende suhtes normikontrolli, kus vaidlustatud riigilõivumäära ilmne ebaproportsionaalsus legitiimsetel eesmärkidel on selgunud võrdluses Eesti keskmise brutokuupalga määra ja töötasu alammääraga, samuti võrdluses ühe tsiviilasja keskmise arvestusliku kuluga kohtus (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punktid 26.2 ja 27.2; Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. oktoobri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-15-12, punktid 32 ja 35; 15. detsembri 2009. aasta otsus asjas nr 3-4-1-25-09, punkt 27).

37. Üldkogu arvates ei saa olukorras, kus vaidlustatud riigilõivumäär on üle-eelmises punktis märgitust tunduvalt väiksem, seda pidada Eesti praeguses ühiskonnas ebaproportsionaalseks ainuüksi Eesti keskmisest brutokuupalgast, töötasu alammäärast ja ühe tsiviilasja keskmisest arvestuslikust kulust lähtuvalt. Mida väiksem on riigilõivumäär, seda väiksem on põhiõigustesse sekkumise ulatus ja intensiivsus. Sellises olukorras tuleb riigilõivumäära põhiseaduspärasust hinnata, lähtudes sellest, kuidas see mõjutab menetlusosalist, kellel lasus kohustus riigilõiv tasuda (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 17. juuli 2009. aasta otsus asjas nr 3-4-1-6-09, punktid 21–23). Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmes lahendis leidnud, et kuigi

kohustus maksta riigilõivu vastavalt nõude suurusele ei ole iseenesest vastolus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikega 1, tuleb seda, kas riigilõivusumma rikub isiku õigust kohtusse pöörduda, hinnata iga üksiku kohtuasja asjaolude valguses, pidades silmas ka kohtusse pöörduja võimet riigilõivu tasuda ning menetluse staadiumi, milles riigilõivu tasumist nõutakse (*Kreuz vs. Poola*, taotlus nr 28249/95, punkt 60; *Teltronic-Catv vs. Poola*, taotlus nr 48140/99, punkt 48 jt). Üldkogu juhindub eelviidatust ka praeguse asja lahendamisel.

38. Esmalt arvestab üldkogu asjaoluga, et hageja on saanud pärast riigilõivu tasumist osaleda kohtumenetluses maakohtus ning tema suhtes on tehtud ka kohtulahend (kohtu kinnitatud kompromiss). Seega sai hageja enda õiguste kaitseks kohtusse pöörduda ning õiglase kohtumenetluse. Alles vahetult enne menetluse lõppemist on ta pöördunud kohtu poole taotlusega tagastada liigselt tasutud riigilõiv (vrd Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punktid 36 ja 43). Seega on kohtusse pöördumise õiguse riive väiksema intensiivsusega. Hagejal oli tõhus võimalus oma põhiõigusi kohtus kaitsta.

39. Lisaks on praeguses asjas oluline see, et hagejal oli kohtumenetluse teise poolega kompromissi sõlmimise tõttu õigus saada TsMS § 150 lõike 2 punkti 1 alusel tagasi 50% menetluses tasutud riigilõivust. Hageja sai sel alusel tagasi poole kohtu määratud põhiseaduspärasest riigilõivust (50% 900 eurost ehk 450 eurot). Seega juhul, kui pidada 35 000 krooni suurust riigilõivu põhiseaduspäraseks, jääks TsMS § 150 lõike 2 punkti 1 rakendamisel hageja kanda vaid 17 500 krooni suurune lõiv.

40. Üldkogu võtab 35 000 krooni suuruse riigilõivu proportsionaalsuse hindamisel lisaks arvesse hageja isikut ja õigusvaidluse olemust ning hagiavalduse eset (vrd Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15. detsembri 2009. aasta otsus asjas nr 3-4-1-25-09, punkt 26). Hageja (äriühing) tegi kostjale töövõtulepingu alusel ehitustöid, mille eest kostja keeldus osaliselt tasumast. Tsiviilasjas oli seega eesmärgiks lahendada vaidlus, mis tekkis eraõiguslikul juriidilisel isikul tavapärase majandustegevuse raames teise eraõigusliku juriidilise isikuga. Hagiavalduse esemeks oli varalise hüve saamine.

41. Praeguses tsiviilasjas oli hagejaks juriidiline isik. Kuigi Euroopa Inimõiguste Kohtu arvates on argument, et „juriidilisel isikul peaksid olema vahendid riigilõivude maksmiseks“, puhtalt hüpoteetiline (vt *Paykar Yev Haghtanak Ltd vs. Armeenia*, taotlus nr 21638/03, punkt 49), tasakaalustab seda teisalt asja vastu varalist huvi omavate isikute, nagu juriidilise isiku liikmed, osanikud või aktsionärid kohustus tasuda riigilõiv ka enda kulul. Nimelt ei ole Euroopa Inimõiguste Kohus välistanud osanikelt täiendavate sissemaksete tegemise nõuet äriühingule määratud riigilõivu tasumiseks, kui nad oleksid selleks suutelised (vrd *Teltronic-Catv vs. Poola*, punkt 59).

42. Lisaks on üldkogu arvates vajalik märkida, et hageja ei kasutanud hagiavalduse esitamise ajal TsMS § 181 lõikes 3¹ sätestatud võimalust taotleda menetlusabi 35 000 kroonise riigilõivu osamaksetena tasumisena (see võimalus kehtis ka juriidilisele isikule, vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. novembri 2010. aasta määrus asjas nr 3-2-1-95-10, punkt 9).

43. Eelnevast tulenevalt on üldkogu hinnangul praegusel juhul tegemist proportsionaalse riigilõivumääraga. See lõivumäär ei ulatu menetlusökoonomia huvides kehtestatud selgelt põhiseadusvastaseks peetava määrani. Üldkogu on varem leidnud, et riigilõivu suurus ei tohi olla väljasuretava iseloomuga (Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 48.3). Praeguses kohtuasjas hagiavalduselt tasumisele kuuluvat riigilõivu määra saab üldkogu hinnangul pidada eraõigusliku juriidilise isiku majandussuhetest tulenevas vaidluses selliseks, mida tuleb lugeda mõõdukaks kohtusse pöördumise õiguse riiveks. Praegusel juhul ei ole ilmselgelt ületatud seadusandjale antud diskretsioonipiire (RLS § 4 lõige 2). Seega on hagilt hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni tasuda tulev riigilõiv 35 000 krooni PS § 15 lõike 1 esimesest lausest tuleneva kohtusse pöördumise põhiõiguse riivena proportsionaalne.

44. Riigikohus jätab Pärnu Maakohtu taotluse PSJKS § 15 lõike 1 punkti 6 alusel rahuldamata.

45. Üldkogu märgib täiendavalt järgmist. Harju Maakohus on 24. aprilli 2013. aasta määrusega kohustanud Riigi Tugiteenuste Keskust tagastama hagejale 1786 eurot 91 senti. Riigi Tugiteenuste Keskus on määruse täitnud 21. mail 2013. Üldkogu praeguse otsusega on hageja tasutud 35 000 krooni (2236 euro 91 senti) suurune riigilõiv põhiseaduspärane. Tsiviilasjas on sõlmitud kompromiss ja sel juhul tagastatakse TsMS § 150 lõike 2 punkti 1 kohaselt pool menetluses tasutud riigilõivust. Seega tuleks hagejale tagastada 17 500 krooni (1118 eurot 45 senti). Maakohus on tagastanud 668 eurot 46 senti ettenähtust rohkem ($1786,91 - 1118,45 = 668,46$). TsMS § 179 lõigete 1 ja 2 alusel võib vähem tasutud riigilõivu isikult välja mõista mh asja lahendanud maakohus.

 Priit Pikamäe	 Tõnu Anton	 Jüri Ilvest	 Peeter Jerofejev	 Henn Jõks
 Ott Järvesaar	 Erik Kergandberg	 Hannes Kiris	 Lea Kivi	 Indrek Koolmeister
 Ants Kull	 Villu Kõve	 Lea Laarmaa	 Jaak Luik	 Ivo Pilving
 Jüri Pöld	 Harri Salmann	 Tambet Tampuu		